

OŚRODEK DOKUMENTACJI  
ZABYTKÓW W WARSZAWIE  
KARTA EWIDENCYJNA  
ZABYTKÓW ARCHITEKTURY  
I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

7257

1. Obiekt

WIATRAK-KOŻŁAK ob. nie użytkowany

2. Czas powstania

1698 r., przebud.  
XIX w.

3. Miejscowość

K R Z Y W I Ń

4. Adres

ul. Mostowa  
Krzywiń 64-010

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo wielkopolskie  
powiat Kościan  
gmina Krzywiń

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Kriewen

7. Przynależność administracyjna  
przed 01.01.1999

województwo poznańskie

8. Właściciel i jego adres

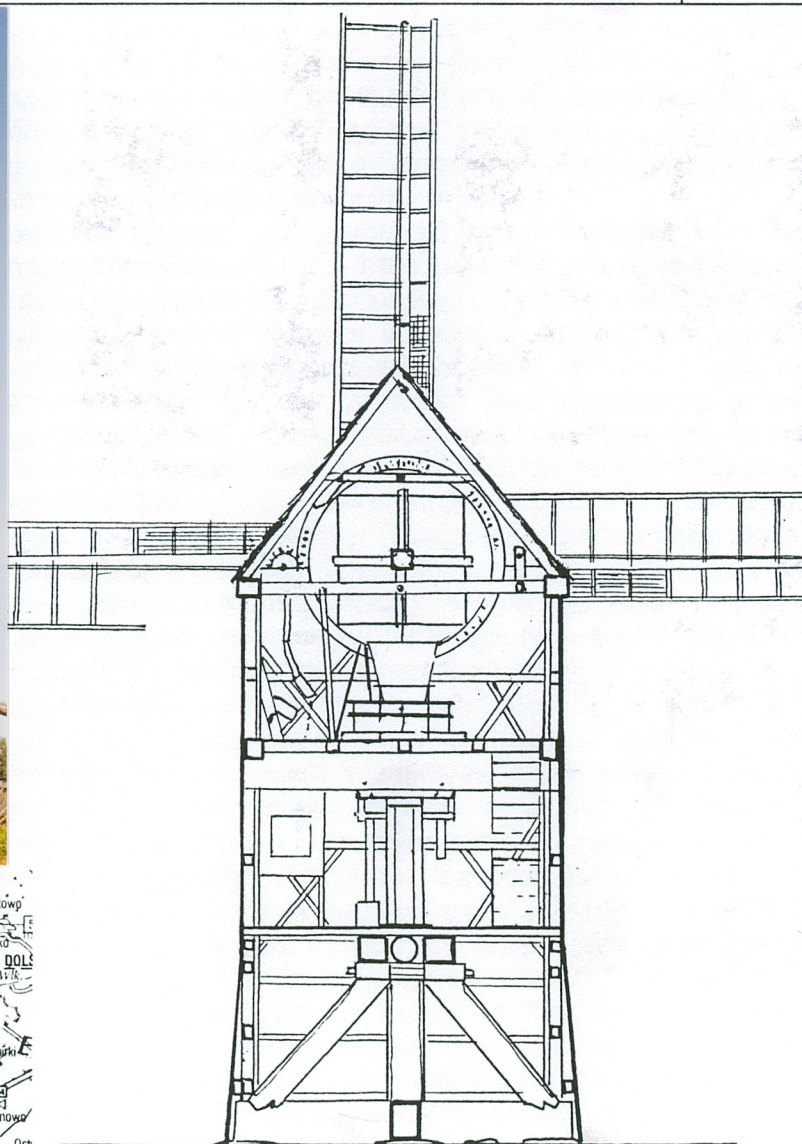
ul. Lewandowskiego 4  
64-010 Krzywiń

9. Użytkownik i jego adres

j.w.  
(nie użytkowany)

10. Rejestr zabytków

974/A z dn. 4.09.1984 r.



~11,80

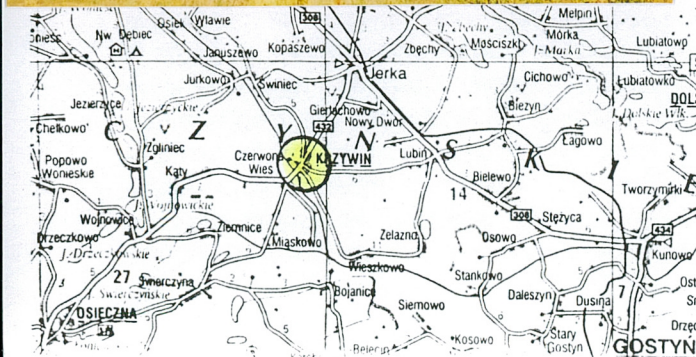
8,29

5,70

3,05

0,50

0



0 1 2 3 m



## 12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Elementy składowe wiatraka-koźlaka pochodzą częściowo z wiatraka z 1698 r. Taki datownik widnieje wyryty na masywnym ryglu ściany prawej (ułożonym na końcu mącznicy". Przy nim znajdują się inicjały „H M”. Zapewne w XIX wieku obecny wiatrak został złożony z dwóch wiatraków, w tym z wiatraka z 1698 r. Być może przebudowę wiatraka przeprowadził Antoni Stryczyński. W 1893 i 1937 oraz 1940 r. wymieniono śmigi (skrzydła). Wiatrak czynny był do 1958 r. Co najmniej od 1928 r. do 1958 r. właścicielem i młynarzem był [REDAKTOWANE]. Po 1970 r. przejął wiatrak na własność [REDAKTOWANE] a obecnym właścicielem jest bratanek [REDAKTOWANE]. Od 1958 r. wiatrak-koźlak nie użytkowany. Wiatrak drewniany typu koźlak, z zachowanym tradycyjnym napędem, tradycyjnym układem roboczym (złożeniem kamieni młyńskich, stępa ze steporami, odsiewacz, drewniana czyszczarka).

## 13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie, instalacje)

Krzywiń jest siedzibą Urzędu Gminy i położony jest w kierunku północno-wschodnim od Gostynia, w odległości około 22 km na północny –wschód od Leszna Przez Krzywiń biegnie szosa nr 432 z Leszna do Jerka i tam łączy się z asfaltowym traktem prowadzącym z Gostynia do Kościana. Krzywiń zlokalizowany jest po wschodniej stronie rzeczki zwanej Rowem Kościańskim. Od Krzywina prowadzi także trakty do Czerwonej Wsi, Wieszkowa oraz Libinia, gdzie znajduje się zabytkowe Lubińskie Opactwo Benedyktynów. Na terenie Krzywina zachowały się do tej pory dwa wiatraki. Ewidencjonowany wiatrak-koźlak położony jest w wschodniej części Krzywina. Zlokalizowany jest on w odległości około 100 metrów na południe od ulicy Mostowej, w otoczeniu pól uprawnych i sadu owocowego. W odległości około 100-150 metrów na północ i wschód znajdują się zabudowania. Natomiast około 50 metrów na południe położony jest miejscowy cmentarz parafialny. Droga gruntowa prowadząca do wiatraka dalej (przy sadzie owocowym) biegnie do bocznej bramy na cmentarz. Ewidencjonowany wiatrak usytuowany jest w terenie płaskim, na sztucznie usypanym młynisku obecnie porośniętym trawą. Po jego stronie południowej i wschodniej znajduje się aktualnie plantacja fasolki.

**MATERIAŁ:** nieruchomy człon wiatraka – drewniany koziół – ustawiony jest na kamieniach polnych, nie obrabianych, zanurzonych w większości w gruncie. Na kamieniach polnych – ułożonych na planie krzyża greckiego – znajdują się drewniane podwaliny o przekroju 49x43 cm. Pionowa oś wiatraka (sztember) z drewna dębowego ustawiona na skrzyżowaniu podwalin, w poziomie przyziemia ociosana w kwadrat o przekroju 60x60 cm (ze sfazowanymi narożnikami), a w strefie II piętra – w ośmiobok. Sztember dębowy usztywniony czterema zastrzałami o przekroju 43x40 cm. Zastrzały w podwalinie osadzone na zacios podwójny, a na ich górnej krawędzi ułożone dębowe „gniazdo”, ujmujące z czterech stron sztember. Na gnieździe ułożone ruchome belki pojazdowe zw. pojazdami. Ślizgają się one na gnieździe wokół osi; między pojazdami od strony ściany frontowej wsunięty jest drewniany dyszel (z okorowanego pnia drewna) służący do okręcania ruchomego korpusu wiatraka.

Ruchomy korpus wiatraka zawieszony jest zasadniczo na końcach pojazdów i na końcach mącznicy, grubej belki o szerokości ok. 57 cm. Mącznica jest prostopadle osadzona poprzez nowszą podkładkę – o sfazowanych krawędziach – na zwieńczeniu sztembra.

Ruchomy korpus wiatraka konstrukcji szkieletowej; ściany zbudowane z pionowych słupów (ok. 21x27 cm), ukośnych zastrzałów i poziomych rygli oraz masywniejszego oczepu. Korpus ścian w dole strefie przyziemia dodatkowo poszerzony, a narożne słupy wtórnie wydłużone do ziemi. Szkielet ścian obity od zewnątrz pionowo deskami na tzw. felc. Natomiast ściana wietrzna dodatkowo uszczelniona gontami, a szczyt ściany frontowej oszalowany deskami ułożonymi w jodełkę.

**STROP:** przyziemia i piętra (między mącznicą a ścianą frontową) drewniany, belkowy, nagi. Belki stropu parteru o grubości 15 cm, a piętra– 20 cm.

**WIĘŻBA** – drewniana, konstrukcji krokwiowo jętkowej.

**POKRYCIE DACHY** – drewniany gont.

**SCHODY** zewnętrzna na I piętro – drewniane, jednobiegowe, przyścienne, drabiniaste, z poręczą (obecnie w stanie ruiny). Schody wewnętrzne (z I piętra na II piętro) – drewniane, jednobiegowe, drabiniaste, z poręczą.

cd załącznik nr 1.



<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 285 m<sup>3</sup></p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>parteru – 27,3 m<sup>2</sup> I piętra – 24,3 m<sup>2</sup></p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>wiatrak-koźlak</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>nie użytkowany jako wiatrak</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>W 1957 r. wymieniono jedno skrzydło (śmigło). W 1979 r. istniały zniszczone resztki 3 skrzydeł (śmigł), ubytki w pokryciu dachu i szalunku ścian. Potem (na pewno przed 1996 r.) przeprowadzono remont wiatraka: m.in. 4 nowe skrzydła, gontowe pokrycie dachu oraz szalunek ścian.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan techniczny wiatraka – dobry. Część elementów konstrukcyjnych szkieletu powierzchniowo spróchniała; szalunek ścian, pokrycie dachu – szczelne. Stolarka drzwiowa – kompletna, podobnie jak śmigła (z niewielkimi odkształceniami i ubytkami). Schody zewnętrzne – przechylone, z popękkanymi, przegniłymi stopniami; brak tzw. galerii. Zachowane kompletne wyposażenie wiatraka; brak większości tzw. palców w kole pałecznym, przemieszczona opaska hamulca koła pałecznego.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Wykonać nowe schody zewnętrzne, uzupełnić ubytki w śmigłach.</p>	



21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Urzędowa korespondencja, decyzja o wpisie do rejestru zabytków – w archiwum WUOZ, Delegatura w Lesznie, Pl. Komeńskiego 6, 64-100 Leszno

22. Bibliografia

Księga adresowa Polski (wraz z W. M. Gdańskim) dla handlu, przemysłu, Rzemiosł i rolnictwa. 1928, Warszawa, s. 1342–1343.

B. Zgodziński, Województwo leszczyńskie, Warszawa–Poznań 1989 r., s. 244–246.

Tzw. karta biała, oprac. I. Folaron, W. Panek, T. Wujewski, 1979 r., w archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie, Pl. Komeńskiego 6 Szymankiewicz Z., Luboń, Poznań 1995, s. 68.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania)

Tzw. karta biała, oprac. I. Folaron, W. Panek, T. Wujewski, 1979 r., w archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie, Pl. Komeńskiego 6

Tzw. fiszka ewidencyjna, w archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie, Pl. Komeńskiego 6, 64-1000 Leszno Szymankiewicz Z., Luboń, Poznań 1995.

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst mgr ALINA MAŁYSZKO 2005 r.

plany, rysunki ALINA MAŁYSZKO 2005 r.

zdjęcia fotograficzne ALINA MAŁYSZKO 2005 r.

miejsce przechowywania negatywów: WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie

*Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego.*

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładka nr: 1, 2, 3, 4, 5, 6

Małyszko



1. Miejscowość Krzywiń  
 2. gmina: Krzywiń  
 3. powiat: Kościan  
 4. województwo: wielkopolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WIATRAK-KOŹLAK ob. nie użytkowany

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Cd opisu, zdjęcia



PODŁOGI: I i II piętro – drewniane, białe.

OKIEN – brak.

DRZWI wejściowe do przyziemia i na I piętro – drewniane, pełne, deskowo-listwowe, na zawiasach pasowych kowalskiej roboty. Drzwiczki w poziomie II piętra – drewniane, dwuskrzydłowe, dwupoziomowe.

KORPUS ruchomy wiatraka na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu, z nadwieszonymi schodami przyściennymi przy ścianie frontowej. W poziomie poszczególnych kondygnacji jednopomieszczeniowy, z otworami drzwiowymi w ścianie frontowej (otwór drzwiowy w strefie II piętra – do wciągania worków).

Bryła nie podpiwniczona, trzykondygnacyjna, z wysokim użytkowym poddaszem nakrytym wysokim dachem dwuspadowym z nadwieszonym szczytem ściany frontowej i naczółkiem od strony ściany wietrznej. Bryła w kształcie (rozszerzającego się ku dołowi - szczególnie w strefie przyziemia) stojącego prostopadłościanu na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu.

ELEWACJE pozostawione w drewnie, szalowane; ściana frontowa i ściany boczne – pionowe deskami w kolorze drewna poddanego naturalnym czynnikom atmosferycznym. Ściana wietrzna wyłożona gontem, a nadwieszony szczyt ściany frontowej – oszalowany deskami ułożonymi w jodełkę, wsparty na prostych mieczach. Elewacja frontowa (tzw. mączna) jednoosiowa w poziomie poszczególnych kondygnacji; otwory drzwiowe w kształcie stojącego prostokąta. W poziomie przyziemia w stanie ruiny zachowały się przyścienne schody wejściowe na piętro. Niegdyś one prowadziły na nadwieszony balkon (zw. galerią).

Cd wkładka nr 2.







4.



5.



6.



7.



8.



Miejscowość Krzywiń  
 gmina: Krzywiń  
 powiat: Kościan  
 województwo: wielkopolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WIATRAK-KOŹŁAK ob. nie użytkowany

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd opisu, zdjęcia



#### WYPOSAŻENIE:

UKŁAD NAPEĐOWY – tradycyjny.

W metalowej głowicy wału skrzydłowego osadzone cztery drewniane skrzydła niegdyś ze stałym napiórem (napiór obecnie składowany w przyziemiu wiatraka). W większości zachowane beleczki do mocowania napióru. Na drewnianym wale skrzydłowym (w części przedniej o przekroju kwadratu, a w tylnej – o przekroju ośmioboku) umieszczonym w strefie poddasza, znajduje się drewniane „jarzmo” do napędu mechanicznej stępy, dalej osadzone jest koło paleczne o średnicy 304 cm, czterosprychowe, z prawie całkowicie wyłamanymi palcami (zębami). Fragmenty opaski koła palecznego zniszczone, podobnie jak przemieszczona i zdekompletowana opaska hamulca koła palecznego. Po lewej stronie koła palecznego znajduje się drewniane koło zębate, na metalowej osi. Tzw. regulator Watta umieszczony w strefie poddasza, po prawej stronie wału. Wał dźwigowy zlokalizowany w poziomie jętek, drewniany, z drewnianym kołem linowym oraz z metalowym łańcuchem.

UKŁAD ROBOCZY: tradycyjny. Jedno złożenie kamieni młyńskich (o średnicy 135 cm), w drewnianej obudowie, umieszczone pod kołem palecznym. Na tzw. łubi umieszczony w (w tzw. sankach) drewniany kosz zasypowy. Złożenie kamieni młyńskich niegdyś napędzane z wielkiego koła palecznego poprzez cewię i metalową, ruchoma pozioma oś.

Przy ścianie wietrznej mechaniczna stępa, której stępory (dwa) biegną przez dwie kondygnacje od mechanizmu napędowego na przedniej części wału skrzydłowego do tzw. drewnianego moździerza ustawionego w pomieszczeniu I piętra. W poziomie I piętra zachował się przy lewej ścianie bocznej drewniany odsiewacz celindryczny, a także mała, drewniana czyszczarka.

W pomieszczeniu przyziemia oprócz napióru skrzydeł wiatraka znajduje się jedno zapasowe złożenie kamieni młyńskich.

INSTALACJE – brak.







11.



12.



13.



14.



15.



1. Miejscowość Krzywiń  
2. gmina: Krzywiń  
3. powiat: Kościan  
4. województwo: wielkopolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WIATRAK-KOŹŁAK ob. nie użytkowany

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia



16.



17.



18.





19.



20.



21.



1. Miejscowość Krzywiń  
 2. gmina: Krzywiń  
 3. powiat: Kościan  
 4. województwo: wielkopolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WIATRAK-KOŹLAK ob. nie użytkowany

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia



22.

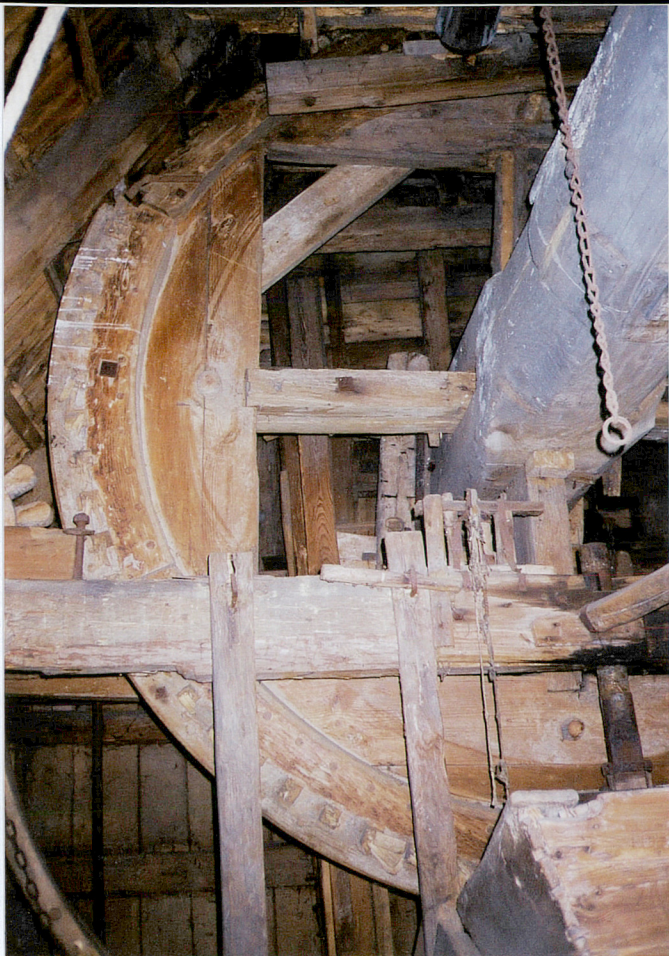


23.



24.





25.



26.



27.



28.



1. Miejscowość Krzywiń  
2. gmina: Krzywiń  
3. powiat: Kościan  
4. województwo: wielkopolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WIATRAK-KOŹLAK ob. nie użytkowany

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd opisu, zdjęcia



31.



32.

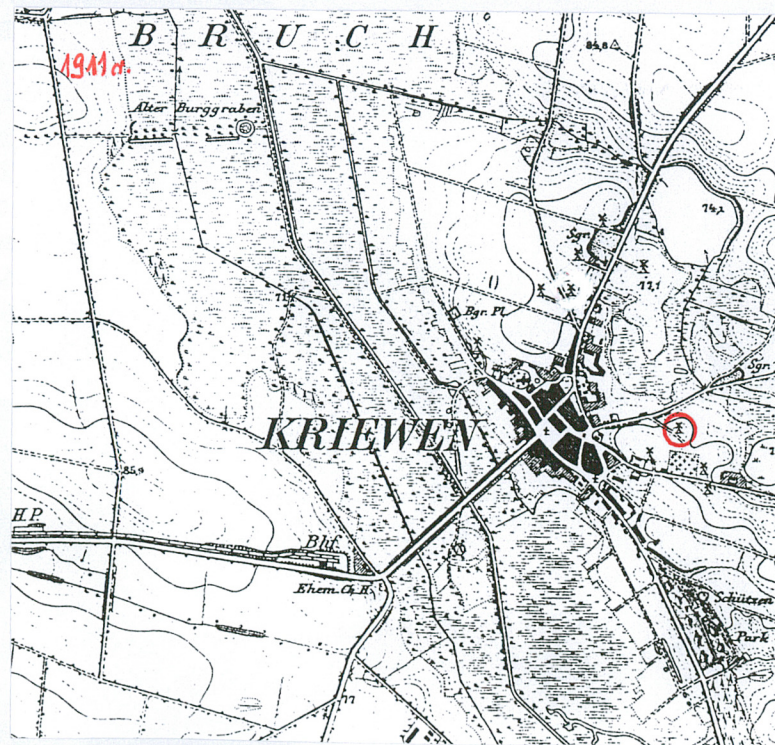
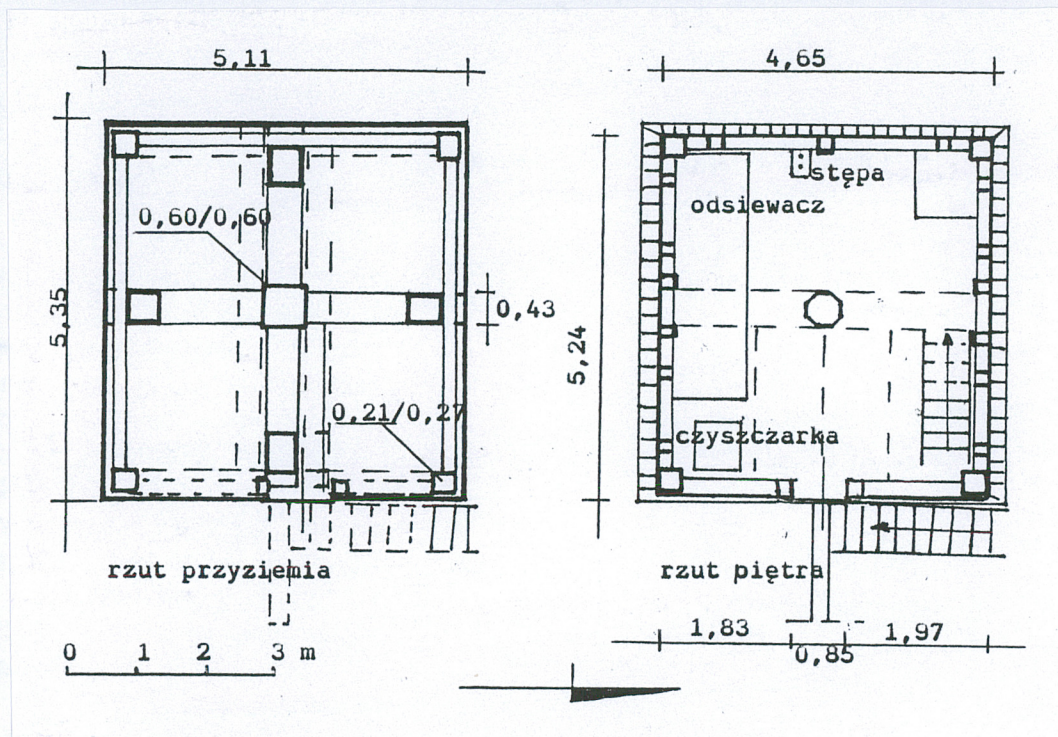


33.





33.

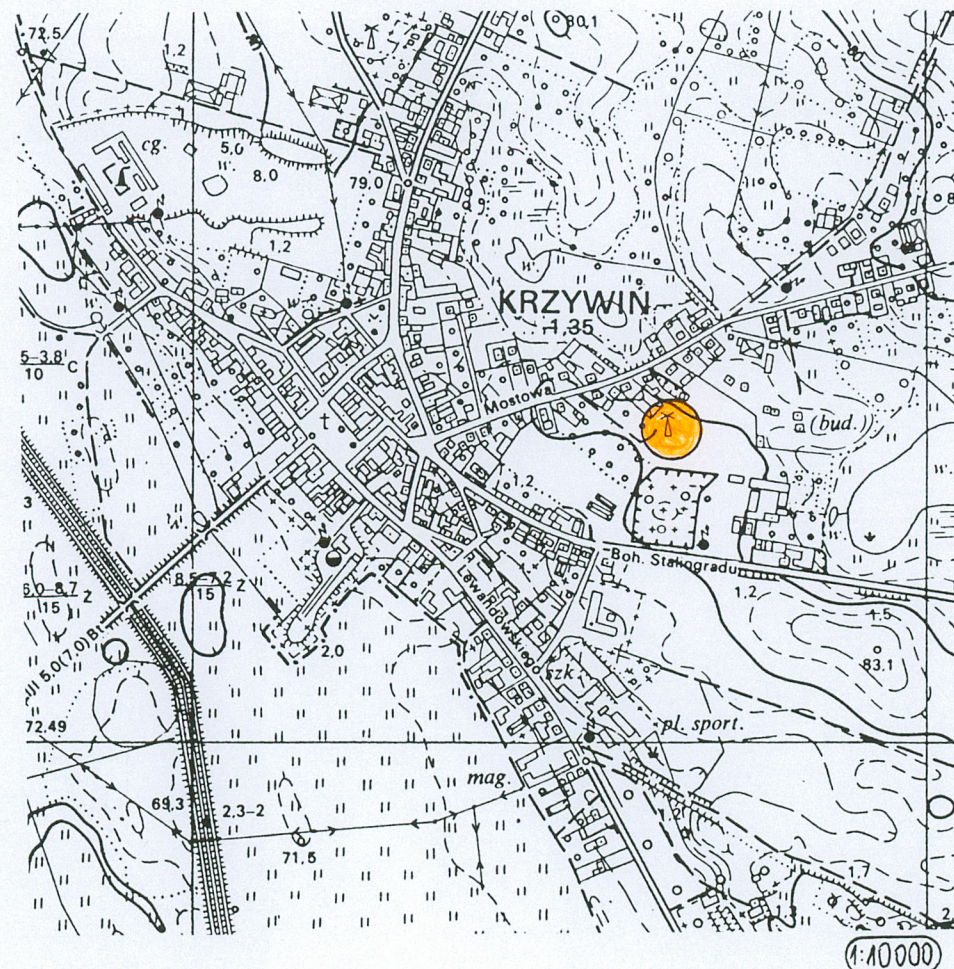




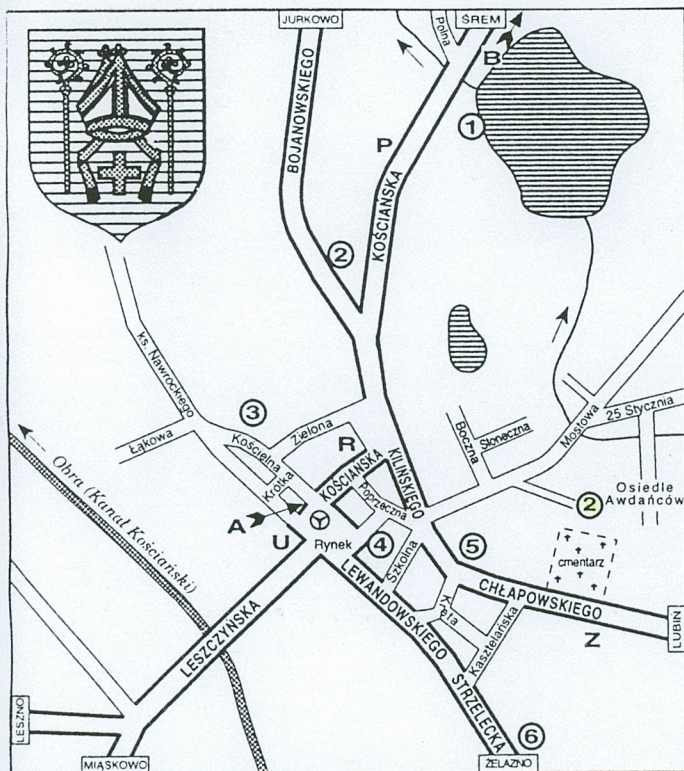
1. Miejscowość Krzywiń	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. gmina: Krzywiń	WIATRAK-KOŹLAK ob. nie użytkowany	spis zdjęć:
3. powiat: Kościan		
4. województwo: wielkopolskie		

## SPIS zdjęć:

1. Widok od strony południowej
2. Widok od strony południowo-wschodniej
3. Szczyt ściany frontowej
4. Ściana frontowa (ob. wschodnia)
5. Widok od strony południowo-zachodniej
6. Widok na śmigi
7. Widok na śmigi
8. Fragment szalunku dolnej części ściany frontowej
9. Gniazdo, koziół wiatraka
10. Koziół wiatraka, podwaliny i zastrzały
11. Otwór drzwiowy I piętra
12. Drzwi I piętra
13. Fragment szkieletu ściany (z inskrypcją)
14. Gniazdo, tzw. pojazdy
15. Fragment szkieletu ścian, sfazowania
16. Widok na mącznicę i podkładkę oraz strop I piętra
17. Wnętrze I piętra, odsiewacz, sztember i mącznica
18. Sztember w poziomie I piętra
19. Napiór przechowywany w przyziemiu
20. Podłoga I piętra
21. Stępa
22. Czyszcarka (I piętro)
23. Odsiewacz (I piętro)
24. Regulator rozstawu złożenia kamieni młyńskich
25. Koło paleczne
26. Wał skrzydłowy, osadzenie osi z cewią
27. Koło linowe (ma wał skrzydłowym i wał dźwigowy)
28. Drewniane koło zębate przy kole palecznym
29. Tzw. łubia, tzw. sanki, kosz zasypowy
30. Tzw. łubia (obudowa kamieni młyńskich)
31. Tzw. cewia i koło paleczne
32. Kosz zasypowy, tzw. sanki przy złożeniu kamieni młyńskich
33. Przemieszczona opaska i złamane ramię hamulca koła palecznego







Plan Krzywinia

1 – kąpielisko, 2 – wiatraki, 3 – kościół parafialny, 4 – ratusz, 5 – dawny kościół ewangelicki, 6 – pomnik powstańców wielkopolskich. A – apteka, B – stacja benzynowa, P – policja, R – restauracja, U – poczta, Z – ośrodek zdrowia

